

sed ad correctionem dilectionis valere cognoscat. Incolu-
mis vivas in Christo dilectissime et honorabilis frater.

DE DUABUS EPISTOLIS

PROXIME SEQUENTIBUS.

LIBRI II RETRACTATIONUM,

CAPUT XX.

LIBRI duo, quorum est titulus, *Ad Inquisitiones Januarii*, multa de sacramentis continent disputata, sive quæ universaliter, sive quæ partiliter, id est, non peræque in omnibus locis observat Ecclesia, nec tamen commemorari omnia potuerunt, sed satis ad inquisita responsum est: quorum librorum prior, epistola est, habet quippe in capite quis ad quem scribat, sed ideo inter libros annumeratur hoc opus, quoniam sequens qui nomina nostra non habet, multo est prolixior, et in eo multo plura tractantur. In primo igitur quod de manna dixi *quia unicuique secundum propriam voluntatem in ore sapiebat*, non mihi occurrit unde possit probari, nisi ex libro Sapientiæ¹, quem Judæi non recipiunt in auctoritatem canonicam, quod tamen fidelibus potuit provenire, non illis adversus Deum murmuratoribus, qui profecto alias escas non desiderarent, si hoc eis saperet manna quod vellent. Hoc opus sic incipit: *Ad ea quæ me interrogasti.*

¹ Sap. xvi, 10.

AD INQUISITIONES JANUARI

LIBER I,

SEU

EPISTOLA LIV¹.

Dilectissimo filio JANUARIO AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Januario respondet, docens quid agendum sit in iis, in quibus regionum aut ecclesiarum consuetudines variant, et in quibus consentiunt; puta de sacramentis, festis diebus, jejunio et Eucharistia.

I. Ad ea quæ me interrogasti, mallet prius nosse quid interrogatus ipse responderes: ita enim vel approbando vel emendando responsiones tuas multo brevius possem respondere, et te facillime aut confirmare, aut corrigere. Hoc quidem, ut dixi, mallet. Sed tamen ut nunc responderem, malui longiorem facere sermonem, quam dilationem. Primo itaque tenere te volo, quod est hujus disputationis caput, Dominum nostrum Jesum Christum, sicut ipse in Evangelio loquitur, leni jugo suo nos subdidisse et sarcinæ levi²: unde sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem novi populi colligavit, sicuti est baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis et san-

¹ Alias cxxviii. quæ autem liv erat, nunc ciiii. — Scripta circa annum 400. — ² Matth. xi, 30.

guinis ipsius, et si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur, exceptis iis quæ servitutum populi veteris pro congruentia cordis illorum et prophetici temporis onerabant, quæ et in quinque libris Moysi leguntur. Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio et resurrectio et ascensio in cœlum, et adventus de cœlo Spiritus sancti, anniversaria solemnitate celebrantur, et si quid aliud tale occurrit quod servatur ab universa, quacumque se diffundit Ecclesia.

II. Alia vero quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est quod alii jejunt sabbato, alii non: alii quotidie communicant corpori et sanguini Domini, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies prætermittitur, quo non offeratur, alibi sabbato tantum et Dominico, alibi tantum Dominico: et si quid aliud hujusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam ad quem forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est.

III. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit ecclesiam sabbato non jejunantem, cœperat perturbari et fluctuare quid ageret: cum ego talia non curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium: respondit mihi nihil se docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem nulla red-

dita ratione auctoritate sola sua nos voluisse admonere ne sabbato jejunarem, subsecutus est, et ait mihi: « Cum Romam venio, jejuno sabbato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. » Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cœlesti oraculo acceperim. Sensi enim sæpe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri, per quorundam fratrum contentiosam obstinationem, vel supersticiosam timiditatem, qui in rebus hujusmodi, quæ neque Scripturæ sanctæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate, ad certum possunt terminum pervenire (tantum quia subest qualiscumque ratiocinatio cogitantis, aut quia in sua patria sic ipse consuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem suam quo remotiorem a suis, eo doctiorem factam putat) tam litigiosas excitant quæstiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.

IV. Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam: quæsieris quare? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies quibus purius homo continentiusque vivit, quo ad tantum sacramentum dignus accedat. « Qui enim manducavit indigne, iudicium sibi manducat et bibit¹. » Alius contra: Imo, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi ut medicamenta talia differenda sint, auctoritate Antistitis debet quisque ab altario removeri ad agendas pœnitentiam, et eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non ut arbitrio suo, cum libet, vel auferat se communioni, vel reddat. Cæte-

¹ I Cor. xi, 29.

rum peccata si tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet a quotidiana medicina Dominici corporis separare. Rectius inter eos fortasse quispiam dirimit litem, qui monet ut præcipue in Christi pace permaneant : faciat autem unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum, Neuter enim eorum exhonorat corpus et sanguinem Domini, sed saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus et ille Centurio¹, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum, alter dixerit ; « Non sum dignus ut intres sub tectum meum² : » ambo Salvatorem honorificantes diverso et quasi contrario modo : ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat³, sic uniuscujusque in corde Christiani sacramentum illud, quod subjugatus est mundus. Nam et ille honorando non audet quotidie sumere, et ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus iste, sicut nec manna fastidium. Inde enim et Apostolus indigne dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebant a cæteris cibis veneratione singulariter debita. Continuo quippe cum dixisset : « Judicium sibi manducat et bibit ; » addidit ut diceret, « non dijudicans corpus Domini⁴ : » quod satis toto ipso loco in Epistola ad Corinthios prima, si diligenter attendatur, apparet.

V. Sit aliquis peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione Quadragesimæ, nec quinta sabbati lavant, relaxantve jejunium : Non, inquit, hodie jejunabo. Quæritur causa : Quia non fit, inquit, in patria mea. Quid

¹ Luc. xix, 6. — ² Matth. viii, 8. — ³ Vide Retract. lib. ii, cap. 20. — ⁴ I Cor. xi, 29.

aliud ille, nisi consuetudinem suam consuetudini alterius præponere conatur ? Non enim mihi de libro Dei hoc recitaturus est, aut universæ quacumque dilatatur Ecclesiæ plena voce certabit, aut ostendet istum contra fidem facere, se autem secundum fidem, moresque hinc optimos aut illum violare, aut se custodire convincet. Violant sane quietem et pacem suam de superflua quæstione rixando. Mallem tamen in rebus hujusmodi, ut et ille in hujus et hic in illius patria ab eo quod cæteri faciunt non abhorreret. Si vero etiam in aliena patria cum peregrinaretur, ubi major et frequentior et ferventior est populus Dei, vidit, verbi gratia, bis offerri quinta sabbati hebdomadæ ultimæ quadragesimæ, et mane et ad vesperam ; veniensque in patriam suam, ubi in fine diei mos est offerri male atque illicite fieri contendat, quoniam alibi aliter ipse viderit, puerilis est iste sensus, cavendus in nobis, tolerandus in aliis, corrigendus in nostris.

VI. Prima ergo inquisitio tua, quam in commonitorio posuisti, ex quo trium istorum generum sit, attende. Quæris enim his verbis, « quid per quintam feriam ultimæ hebdomadis Quadragesimæ fieri debeat, an offerendum sit mane, et rursus post cœnam, propter illud quod dictum est, « Similiter postquam cœnatum est : » an jejunandum, et post cœnam tantummodo offerendum : an etiam jejunandum, et post oblationem, sicut facere solemus, cœnandum. » Ad hæc itaque ita respondeo, ut quid horum sit faciendum, si divinæ Scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus, ut jam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia. Nam et hinc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insanix est. Sed neque hoc, neque illud inest in eo, quod tu quæ-

ris. Restat igitur ut de illo tertio generesit, quod per loca regionesque variatur. Faciat ergo quisque quod in ea ecclesia in quam venit, invenerit. Non enim quidquam eorum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel institui quod non fiebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est.

VII. Nec ideo putari debet institutum esse multis locis, ut illo die post refectionem offeratur, quia scriptum est: « Identidem et calicem post cœnam dicens, » etc. Ipsam enim potuit appellare cœnam, qua jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Apostolus namque alibi dicit: « Convenientibus ergo vobis in unum, non est Dominicam » cœnam manducare¹, » hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam cœnam vocans. Illud magis movere potuit homines, utrum jam refecti die illa vel offerrent vel sumerent Eucharistiam, quod in Evangelio dicitur: « Cum » autem illi manducarent, accepit Jesus panem et benedixit; » cum etiam superius dixisset; « Cum sero autem » factum esset, recumbebat cum duodecim, et manducantibus eis dixit, Quoniam unus ex vobis tradet me². » Postea enim tradidit sacramentum. Et liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos.

VIII. Numquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi: nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus,

¹ 1 Cor. xi, 20. et Beda vulgatus in eadem epistolam — ² Matth. xx, 20 et 26.

propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit et emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit altius insingere cordibus et memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur; ut Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Cum vero ait Apostolus de hoc sacramento loquens? « Propter quod, fratres, cum con- » venitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis » esurit, domi manducet, ut non ad iudicium convenia- » tis, » statim subtexit: « Cætera autem cum venero, » ordinabo¹. » Unde intelligi datur, (quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia) ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diversitate variatur.

IX. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsam cœnam Dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationem post cibos offerri et accipi liceat corpus et sanguinem Domini. Honestius autem arbitror ea hora fieri, ut qui etiam jejunaverit, post refectionem, quæ hora nona fit, ad oblationem possit occurrere. Quapropter neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus: Hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures et prope omnes in plerisque locis eo die lavare consuerunt. Et quia nonnulli etiam jejuniu custodiunt, mane offertur propter prandentes, quia jejunia simul et lavacra tolerare non possunt; ad vesperam vero propter jejunantes.

¹ 1 Cor. xi, 20 et 34.

X. Si autem quæris, cur etiam lavandi mos ortus sit; nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per observationem quadragesimæ sordidata, cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo cœna Dominica anniversarie celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum accepturis, multi cum his lavare voluerunt, jejuniumque relaxare. His ut potui disputatis, moneo ut ea quæ prælocutus sum serves quantum potes, ut decet Ecclesiæ prudentem ac pacificum filium. Alia quæ interrogasti, si Dominus voluerit, alio tempore expediam.

AD INQUISITIONES JANUARI

LIBER II,

SEU

EPISTOLA LV¹.

De ritibus Ecclesiæ, vel iis quos negligi nefas est, vel iis qui tollendi sunt, si citra majus incommodum liceat.

I. LECTIS litteris tuis, ubi me commonuisti ut debitum redderem de residuis enodandis quæstionibus, quas jam longe ante quæsiveras, gratissimum mihi atque charissimum desiderium studii tui amplius differri, tolerare non

¹ Alias cxix. quæ autem lv erat, nunc cxvii. — Scripta aliquanto post superior. Epist.

potui, et quamvis in mediis acervis occupationum mearum, hanc feci præcipuam, ut ad ea quæ interrogasti responderem tibi. Diutius autem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum me impediat jam tandem reddere quod debeo.

II. Quæris quæ causa sit, « cur anniversarius dies celebrandæ Dominicæ passionis, non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus. » Et deinde subjungis, « si hoc fit propter sabbatum et lunam, quid sibi velit in hac re observatio sabbati et lunæ. » Hic primum oportet noveris diem Natalem Domini non in sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari quod natus sit ac per hoc nihil opus erat, nisi revolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festa devotione signari. Sacramentum est autem in aliqua celebratione, cum rei gestæ commemoratio ita fit, ut aliquid etiam significari intelligatur, quod sancte accipiendum est. Eo itaque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam quod gestum est revocemus, id est quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam cætera quæ circa ea attestantur ad sacramenti significationem non omittamus. Quia enim, sicut dicit Apostolus: « Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram¹: » transitus quidam de morte ad vitam in illa passione Domini et resurrectione sacratus est. Nam etiam vocabulum ipsum quod « Pascha » dicitur, non græcum, sicut vulgo videri solet (43), sed hebræum esse dicunt, qui linguam utramque noverunt. Neque enim a passione, quoniam græce πάσχειν dicitur pati, sed ab eo quod transitur, ut dixi, de morte ad vitam, hebræo verbo res appellata est: in quo cloquio Pascha transitus dicitur, sicut perhibent qui hoc sciunt. Quod voluit et ipse Dominus tangere cum dicit? « Qui credit in me, transiet de morte ad vitam². » Et maxime idem Evangelista hoc ex-

¹ Rom. v, 24. — ² Joan. v, 24.